

Özel Okullar, Devlet Okulları ve Gizli Müfredat

Çağdaş Kayra Akman

Türkiye'de eğitim sistemi okul türleri bakımından ele alındığında, devlet okulu-özel okul ikiliğinin çok ötesinde bir durumla karşı karşıya kalırız. Zorunlu temel eğitim 8 yıl olduğundan, ilköğretim düzeyinde sade bir devlet okulu-özel okul ayrılığında bahsedilebilirse de, orta öğretime baktığımızda "Özel okul" ve "Devlet okulu" başlıkları altında çok çeşitli okullarla karşılaşırız. Farklılıklar çok yönlü. Öncelikle okullar uzmanlaşmalarına göre ayrışırlar. Süper liseler ve Anadolu liseleri yabancı dil üzerine yoğunlaşırlar. Özel okulların hemen hepsinde iyi bir yabancı dil öğretmek en önde gelen amaçlardandır. Çoğu ikinci bir yabancı dili de öğretmeye çalışırlar. Bunların dışında çok çeşitli meslek liseleri vardır: ticaret, endüstri, imam-hatip, denizcilik vb. Bunların kimisi sadece kız lisesidir. Yabancı dil öğretimine ağırlık verilen meslek liselerinin adının önüne "Anadolu" kelimesi ekleniyor, Anadolu Ticaret Meslek Lisesi'nde olduğu gibi. Ayrıca fen liseleri de doğa bilimleri ağırlıklı eğitim verirler. Bunların hepsinin toplamından çok daha fazla olmak üzere, günlük konuşmalarda "düz" olarak nitelediğimiz genel kültür eğitimini amaçlayan liseler var.

Bütün bu okulların ve diğerlerinin çeşitliliğine rağmen, eğitim sistemini okullardaki "gizli müfredat" (*hidden curriculum*) yönünden ele aldığımızda sınıflandırma çok daha sade oluyor. "Gizli müfredat" kavramından, okuldaki sosyal ilişkiler çerçevesinde, kaçınılmaz bir biçimde, kendiliğinden oluşan, öğrenci, öğretmen ve idarecilerin karşılıklı ve birbiriyle olan ilişkilerini, beklentilerini, davranış şekillerini içeren ortamı anlıyoruz. Sınıf içerisinde olduğu kadar sınıf dışındaki ilişkiler de bu kavramın kapsamı içerisinde yer alıyor. Daha somut bir biçimde ele almak gerekirse, örneğin seçkin bir özel okul ya da Anadolu lisesindeki öğrenci-öğretmen ilişkileri ile bir kenar semt lisesindeki ilişkiler birbirinden çok farklı. Bu örnek aslında ele alacağımız ana konuyu oluşturuyor: Özel ve devlet okullarında gizli müfredat. Konuya Türkiye özelinde bakıldığında kimi devlet okullarını da özel okullarla birlikte ele almak gerekir, çünkü "başarılı" olarak değerlendirilen az sayıda Anadolu lisesi de özel okullarda olduğu gibi toplumun en varlıklı kesiminin çocuklarının okuduğu okullar haline geliyorlar, çünkü öğrencilerin test yapma becerilerini ne kadar geliştirdiklerini ölçen sınav sistemi, gözde okullara genellikle varlıklı ailelerin çocuklarının gitmesine yol açıyor.

Özel okul dediğimizde aklımıza ilk gelenler şunlar: Güzel görünümlü, bakımlı, temiz bina ve derslikler, şık ve rahat kıyafetli öğrenciler, son derece kibar ve çoğu zaman da başarılı öğretmenler, fen ve dil laboratuvarları, çeşitli spor dallarıyla ilgilenmeyi olanaklı kılan tesisler. Bunlardan da önemlisi; özel okullarda kaliteli, öğrencileri geleceğe hazırlayan -örneğin Türkiye'de "iyi" bir üniversiteye girmek ya da yurtdışında okumak için- ezbere değil kavramaya önem veren ve öğrencilerin bilişsel yeteneklerini geliştirmenin esas olduğu bir eğitim sistemi olduğunu düşünürüz. İleri düzeyde yabancı dil eğitimi de bunların arasındadır. Ayrıca özel okullarda, öğrencilere bağırma, öğrencileri dövme gibi olayların yaşandığını nadiren duyarız. Öğretmenler son derece saygılı ve ilgilidirler. Sanki öncelik disiplin kurallarında değil öğrencilerin bireysel haklarında ve özgürlüklerindedir. Özel okulların, devlet okullarıyla karşılaştırıldığında, öğrencileri çok fazla serbestlik tanıdığını görürüz. Aslında bu kadar anlattıklarımızla, "düz" liselerin de nasıl olduklarını aşağı yukarı anlatmış oluyoruz. En azından genel kanının bu yönde olduğunu sanıyorum.

Yukarıda anlatılanların hemen hepsi "gizli müfredat" dediğimiz, ne olduğu çok açık olarak söylenemeyen gerçeği oluşturuyor. Çünkü şeklen yaklaştığımızda, özel okullarla devlet okulları arasında farklılıklardan çok benzerlikler olduğunu görürüz. İdari yapı aynıdır. Bütün öğretmenler Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlıdır. Müfredat gene bakanlık tarafından belirlenmiştir. Fen derslerinde farklı kitaplar okunabilse de, sosyal dersler ve din dersi söz konusu olduğunda kaynaklar aynıdır. Sonuçta da herkes aynı sınava girer, aynı eğitimi aldıkları varsayılarak. Ama genel kanı, özel okullarla devlet okulları arasındaki farkın çok büyük olduğu yönündedir.

Bunun böyle olduğunu gösteren birçok gözlem vardır. Bunların çoğu yukarıda sayıldı. Ama gene de özel okullardaki ve seçkin devlet okullarındaki öğrencilerin aldıkları eğitimi karşılaştırmak kolay değildir. Bunun etkileri esas olarak öğrencilerin gelecekteki yaşamlarında görülecektir. Gene de bir

fikir vermesi açısından Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS) sonuçlarına, özel okullarla devlet okullarını karşılaştırmak için bakabiliriz. İstanbul'daki 726 lisenin, öğrencilerinin 2000 yılı ÖSS'de sayısal puan türündeki başarılarına göre sıralandıkları listede en başarılı 20 okulun 11'i özel okul. Devlet okullarının 7'si Anadolu, biri Fen lisesi ve biri de Süper lise. Bu 11 özel okulun tamamı ilk 13 içerisinde yer alıyorlar.

Eğitim sistemine, böyle bir bakış açısıyla yaklaşıldığında ele alınması gereken başka olgular da var. Özel okullardaki eğitim ortamının "olumlu" yanlarının yanında fazla üzerinde durmadığımız, kanıksadığımız yönleri de var. Bunların birincisi özel okullara çocuklarını yollayan ailelerle, özel okulları açan ve işletenlerin amaç ve beklentileri arasındaki büyük fark. Özel okullar ticari kuruluşlardır ve ticaretini yaptıkları şey eğitimidir. Okulların sahiplerini eğitim kalitesi konusunda çaba harcamaya iten şey, kâr beklentisidir. Bu bağlamda öğretmenler ücretli çalışan, öğrenciler ve velileri müşteri konumundadır. Toplumsal gerçeklerden son derece farklı bir ortamda yetişen bireyler, gelecekte ülke yönetiminde söz sahibi olduklarında rahatlıkla paralı eğitimi savunabiliyorlar. Çünkü eğitimi, insani bir gereksinimden çok, bedeli karşılığında elde edilebilecek bir hizmet olarak algılıyorlar. Daha da şaşırtıcı olanı, toplumun görsel ve yazılı basın aracılığıyla izlediği tanınmış siyasetçi, iktisatçı ve aydınların bu anlayış içerisinde olmaları ve toplumda bu görüşlerin "işin doğrusu" olarak kabul görmesi.

Üzerinde fazla durmadığımız başka bir konu ise seçkin devlet liselerinin durumu. Sınavla öğrenci alan devlet liselerinin bazıları, Türkiye standartlarının çok üzerinde nitelikli eğitim sunuyorlar. Bunların, daha iyi bir eğitim sistemi için model oluşturduğu düşünülebilir. Ancak, bu okulları bitirenlerin çoğu, özel okul öğrencileriyle dünya bakışları açısından büyük benzerlik gösteriyorlar ve çatışma kuramcılarını doğrulamak istercesine varolan düzenin daha da yerleşmesi ve güç sahipleri lehine "gelişmesi" için bireysel olarak bilinçli ya da bilinçsiz, ama sınıfsal olarak son derece bilinçli çaba harcıyorlar.